

Etikdebatt på årets läkemedelsriksdag »Läkemedelsbolag bör inte ta moraliskt ansvar i aids-frågan«

II Sydafrikas regering lyckades våren 2001 nå en uppgörelse med de 39 läkemedelsbolag som stämt regeringen på grund av landets import samt tillverkning av billiga piratkopierade aidsmediciner.

Många jublade, inte minst företrädare för massmedia som hårdbevakat hela processen. Men blev utgången en PR-vinst för läkemedelsbolagen, eller vittnar den bara om en luddig uppfattning bland dem själva ifråga om vilket moraliskt ansvar bolagen egentligen har för prissättning? Som en reaktion på händelsen i Sydafrika lovade sedan flera bolag att sänka priserna på aidsmediciner i ytterligare länder, och dessutom sänka priset på andra läkemedel såsom malariamediciner.

Förkastligt agerande

Ur ett moralfilosofiskt perspektiv kan läkemedelsbolagens agerande ifrågasättas. Och ur ett riskkapitalistiskt perspektiv är det rent förkastligt. Det framkom då Läkemedelsakademien, på uppdrag av Apotekarsocieteten, arrangerade Läkemedelsriksdagen i Stockholm i slutet av januari.

Mikael Horal, riskanalytiker på Inves-tor AB, menar att sänkningar i ett land lätt leder till krav på sänkningar i fler länder, exempelvis i USA där det finns stora grupperingar som företräder olika särintressen. Mikael Horal kalkylerar med vinster tio år från nu, och osäkerheten kring vinstpotentialen för framtida aidsmediciner gör att Investor AB och andra investerare tappar intresset för entreprenörer på det området. Unga och innovativa forskare får helt enkelt svårt att finansiera sina idéer, idéer som genom framtida samarbete med något av de stora etablerade läkemedelsbolagen skulle kunna bidra till effektivare aidsmediciner. Utgången av processen i Sydafrika kan därför anses oetisk, menar Mikael Horals, så länge hans analysresultat vittnar om allt för tveksamma vinstmöjligheter på den enda marknad som till syvende och sist räknas. Den nordamerikanska.

Men en etik i biomedicin, som dessutom ofta arbetar i tvärvetenskapliga konstellationer och på ett statligt finansierat universitet, bortser väl ifrån den krassa kapitalismens horisont och fördömer läkemedelsbolagens grundintention i Sydafrika våren 2001? Nej, läkemedelsbolag har inte – och bör inte heller ta

– ett särskilt moraliskt ansvar för prissättning, vare sig utifrån patienters betalningsförmåga eller utifrån patientgrupp. Den grundtesen torgförde docent Mats Hansson, enheten för biomedicinsk etik vid Uppsala Universitet, under Läkemedelsriksdagen.

Mats Hansson hänvisade bland annat till den amerikanske samhällsfilosofen John Rawls, vars utgångspunkt är att du själv först måste fråga dig hur du vill att ett samhälle ska vara organiserat, om du inte vet dina egna förutsättningar (frisk eller sjuk, fattig eller rik, ha ett arbete eller vara arbetslös etc). Utifrån dessa osäkerhetsfaktorer bör samhället bygga på rättvisa, svarar de flesta, och det är varje enskild individs moraliska skyldighet att bidra till att ett sådant samhälle skapas. Det är sedan de demokratiska institutionerna som anger företagets spelplan och spelregler.

Slutsatsen blir, enligt Mats Hansson, att läkemedelsbolagen inte har någon särskild moralisk skyldighet att gynna exempelvis en specifik patientgrupp. Den skyldigheten vilar på regering, riksdag och myndigheterna. Tvärtom kan läkemedelsbolagens moraliska ställningstaganden, exempelvis såsom i Sydafrika ifråga om aidsmediciner, ha negativa effekter. Det blir mediernas för stunden mest bevakade ämnen och händelser som styr läkemedelsbolagens handlande. Därmed riskerar inte minst andra, och kanske mycket större behov att hamna i skuggan. Säger man »ja« ifråga om aids, vad svarar man då ifråga om malaria? Eller ärftliga sjukdomar? Eller varför inte hjärt- och kärlsjukdomar?

Match med medierna

I Sydafrikaexemplet borde bolagen i stället väckt en debatt, och tagit en match med medierna, om vem som har det moraliska ansvaret för dessa patienter och deras mediciner. Även sådana satsningar som Christina Rångemark Åkerman, Astrazeneca, berättade om att hennes företag gjort med ett speciellt laboratorium förlagt till Indien för TBC-forskning, måste diskuteras, menar Mats Hansson. Även i sådana fall riskerar de stora aktörerna på läkemedelssidan att agera mer utifrån vad som syns i medierna än utifrån det egentliga behovet.

Peter Örn

peter.orn@lakartidningen.se

Leif Åkerblom går i pension

II Leif Åkerblom, direktör i VD-staben och fd förhandlingschef i Läkarförbundet, har gått i pension. Han efterträds av biträdande förhandlingschefen Conny Gustafsson.

Leif Åkerblom började 1968 och hade skiftande uppdrag fram till 1979. Efter en sejour vid psykologförbundet och sjukgymnasternas LSR återkom han till Läkarförbundet 1985 som förhandlingschef.

Hösten 1991 blev Leif Åkerblom direktör i VD-staben, med ansvar för förbundsorganisationen och kontakterna med lokalföreningarna. I uppgifterna har också ingått att vara sekreterare i CS, fullmäktige, valberedningen och i ett antal organisationsutredningar.

Vad har varit höjdpunkterna i karriären? Leif tvekar inte med svaret – det är tre tilldragelser:

– Sjukronorsförhandlingarna 1970 – den största frågan under hela min tid. Jag var sekreterare i förhandlingsdelegationen som då förhandlade nonstop i fyra månader. Det revolutionerade totalt anställningsvillkoren för de offentligt ställda läkarna.

– Jourförhandlingarna flera år under 1970-talet som kulminerade i det avtal som sedan arbetsgivaren kritiserade för att vara för bra.

– Strejken för en krona mer i timmen 1986. En del minns den som »strejken som tog semester« men resultatet blev väldigt bra – det blev första steget i utvecklingen av det nya lönesystemet.

Totalt blev det drygt 20 slitsamma år som förhandlare. Det var också tuffare på den tiden, säger Leif Åkerblom – långa nattmanglingar i rökiga lokaler och inga som helst arbetsmiljöhänsyn.

Bytet till direktörsstolen innebar att fokus riktades inåt mot förbundet – att »hålla ordning på förtroendemännen och organisationen, så att regler och stadgar följs«.

Vilka är framtidsplanerna?

– Att vara social, att leva och umgås, resa, laga mat, öka motionerandet. Min kära hustru Ulla går i pension samtidigt, så vi har allt planer...

Men Leif Åkerblom fortsätter också med sitt uppdrag i samband med förbundets 100-årsfirande. Han är också Sacos representant i Arbetsdomstolen.

Uno Kärik